

Date cu privire la structura antropologică și la unele ritualuri funerare la geto-daci (secolele VI î.e.n. — I. e.n.)

ALEXANDRA COMȘA

Datele acumulate prin cercetările științifice actuale privind structura antropologică a geto-dacilor nu sînt prea numeroase, fapt datorat practicării de către ei a ritului incinerăției. Cu toate acestea, între anumite necropole și morminte există deosebiri în privința ritului. Se pare că incinerăția a fost specifică secolelor V—III î.e.n., iar din sec. II—I î.e.n. în paralel cu acest rit se practica inhumăția, uneori cu jertfe umane¹. Incinerăția nu exista într-o manieră unitară, ci sub o mare varietate de forme, cu trăsături specifice pentru o regiune sau alta, sau pentru fiecare necropolă în parte. Mormintele puteau fi plane sau tumulare, avînd forme diferite, cu resturile cinerare depuse direct în gropi, în cistă de piatră sau în urne². Dar, deși mărturiile arheologice sînt numeroase, datele rezultate în urma determinării antropologice sînt sumare și se referă în special la precizarea sexului și a vîrstei indivizilor analizați, din necropolele unde s-a practicat ritul incinerăției. Pentru necropolele unde ritul folosit era inhumăția, atunci cînd materialul osteologic a fost într-o stare de conservare bună, s-a putut preciza și structura lui antropologică.

Necropola de la Ferigile, situată la nord de Hurez (jud. Vîlcea), datată între anii 550—400 î.e.n., este formată din 149 de tumuli, cu unul sau mai multe morminte³. Din cele 103 morminte cu oase, doar 70 au fost studiate antropologic⁴.

Ritul funerar era cel al incinerăției, resturile de oseminte calcinate fiind depuse în urne sau direct pe sol. În urma determinărilor efectuate a rezultat faptul că descoperirea de la Ferigile este în primul rînd o necropolă de copii (68 copii și 12 adulți tineri), de sex masculin. Ceilalți indivizi, din alte grupe de vîrstă, provin din ultima fază a necropolei. Astfel de necropole, destinate numai copiilor sau adolescenților existau în mod frecvent la multe culturi preistorice. În cazul de la Ferigile, proporția de 85% copii constituie încă o dovadă în acest sens. Se apreciază că în cimitirele de acest gen erau înmormîntați mai ales băieții, presupunîndu-se că dacă ar fi trăit ar fi devenit luptători, lucru confirmat și de inventarul bogat în arme și podoabe. În legătură cu cei cîțiva adulți descoperiți în morminte duble sau colective, se presupune că ei ar fi decedat din cauze ieșite din comun, așa cum se observă după rămășițele depuse în aceeași urnă și înmormîntarea lor concomitentă.

O necropolă prezentînd trăsături asemănătoare celei de la Ferigile este cea de la Tigveni, datînd parțial din sec. V (475—400) î.e.n., iar o fază ulterioară aparținînd sec. IV—III î.e.n.⁵.

Din cele două faze au fost analizate antropologic 21 de morminte⁶.

¹ Eug. Comșa, *Apulum*, 10, 1972, p. 76.

² D. Protasc, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 221.

³ Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, București, 1967, p. 80—87.

⁴ D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*, Bucu-

rești, 1975, p. 48—94; W. Wolski, D. Nicolăescu-Plopșor, *Buridava*, 1972, p. 269—273.

⁵ Al. Vulpe, E. Popescu, *Dacia*, NS, 16, 1972, p. 75—93.

⁶ D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *op. cit.*, p. 94—98; D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *Annuaire Roumain d'Anthropologie*, 1972, 9, p. 27—44.

Spre deosebire de Ferigile, unde cenotafurile erau frecvente în primele faze, la Tigveni nu s-a remarcat prezența lor. O trăsătură comună celor două necropole este existența mormintelor colective

Un fapt interesant de semnalat, referitor la ritualul funerar, a fost evidențiat în tumulul 3 de la Tigveni, unde ritul funerar era cel al incinerăției. Mormintul principal, situat în centrul mivei, aparține unei femei adulte. În mantaua de pământ a tumulului au fost descoperite 8 morminte secundare, care se presupune că datează din aceeași perioadă cu mormintul principal defuncției fiind depuși la o singură ceremonie. Există și 4 morminte situate la periferia mantalei mivei. Dintre acestea, unul este considerat a fi mai târziu decât cele menționate mai sus.

Trei dintre morminte (M. 5, 11, 13) conțineau rămășițele unor infans I și II, celelalte aparținând unor femei, de diferite vârste. Este posibil ca și cei trei copii să fi fost de sex feminin.

În urma analizei detaliate a necropolei de la Tigveni, s-a observat că ritul funerar al bărbaților nu era deosebit de cel al femeilor, dar locurile de înmormântare erau deosebite, așa cum s-a dovedit și cu prilejul altor descoperiri arheologice.

În ceea ce privește ritualul unor morminte, se observă analogii cu necropolele tumulare de la Ferigile, Telești-Drăgoiești, Curtea de Argeș, Cepari, Bîrsești și Popești⁷.

O altă descoperire importantă este cea de la Gogoșu, datînd din sec. V î.e.n. Din necropola tumulară găsită aici au fost identificate 70 de morminte, din care 50 de inhumație. Dintre acestea, s-au analizat antropologic 9 schelete. Șapte sînt masculine, avînd un indice cranian mediu de 82,68. Unul din ele are craniul delicoceran, 3 sînt mezoceran, 1 brachicran moderat și 2 hyperbrachicrani. Alte două schelete, de femei, sînt : 1 mezoceran și 1 brachicran.

Datorită formei rotunjite a occipitalului, cei doi hyperbrachicrani sînt considerați a fi dinaroizi.

Materialul fiind într-o stare proastă de conservare, nu au putut fi aflate și alte date antropologice referitoare la indivizii înmormîntați în necropola de la Gogoșu dar, trăsăturile mediteranoide sînt prezente cu certitudine⁸.

Elemente importante privind ritul incinerăției, precum și unele date referitoare la vîrsta și sexul scheletelor au fost precizate și în necropolele de la Cernavodă, Satu Nou și Bugeac (jud. Constanța)⁹. Cea de la Bugeac, care datează din sec. IV î.e.n.¹⁰ cuprinde 124 de morminte, dintre care doar 19 au fost studiate antropologic. Ritul funerar practicat era cel al incinerăției, csemintele fiind depuse în urnă, sau în ciste de piatră. Urnelor aveau capace din pietre. Trebuie subliniat faptul că, pe lângă mormintele individuale, s-au descoperit și cîteva conținînd de obicei resturile osemintelor unui bărbat și ale unei femei, remarcîndu-se totodată și cîteva morminte duble de copii. Unele trăsături ale necropolei de la Bugeac reprezintă o contribuție importantă la cunoașterea ritului funerar al geto-dacilor. Astfel, copiii și adulții erau înmormîntați în morminte de același tip, în cadrul unei singure necropole. Nu se fac diferențieri pe grupe de vîrstă în privința inventarului. La bărbați predomină armele, iar la femei și copii sînt frecvente obiectele de podobă. Incinerarea se făcea în locuri comune de ardere, fapt dovedit de identificarea cîtorva fragmente de case de adolescenți, găsite într-o urnă cu un infans I—II, ceea ce sugera că oasele respective au fost culese întîmplător de pe rug¹¹.

La Cozia, lângă Iași, a fost descoperit un mormînt din hallstat-ul tîrziu cu un schelet aparținînd unei femei de tip mediteranoid, ușor brachicefalizat, avînd ca inventar un akinakes¹².

În Dobrogea, renumitul mormînt de la Agighiol, datat în jurul anului 400 î.e.n., a aparținut unei căpetenii traco-gete¹³. În încăperea principală se afla scheletul unui bărbat tînăr, iar în cea secundară cel al unei femei tinere. În urma analizei antropologice s-a constatat că cele două schelete sînt de tip mediteranoid gracil¹⁴.

În sec. IV î.e.n. se încadrează și necropola de la Pișcolt (jud. Satu Mare), cuprinzînd 185 de morminte, fiind prezent atît ritul inhumației, cu schelete în poziție chircită sau întinse pe spate, cît

⁷ Al. Vulpe, *op. cit.*, p. 80—87; Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *Mărturiile arh. în Gorj, Tg. Jiu*, 1987, p. 87; E. Popescu, Al. Vulpe, *Dacia*, NS, 25, 1982, p. 79—102; E. Popescu, Al. Vulpe, *Actes du IIe Congr. Intern. de Thracol.* 1980, p. 259—266; S. Morintz, *Dacia*, NS, 1, 1957, p. 116—132; Al. Vulpe, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 193—215.

⁸ O. Necrasov, *Actes du IIe Congr. Intern. de Thracol.* 1980, 3, p. 434.

⁹ D. Berciu, *Materiale*, 4, 1957, București, p. 281—309; N. Haas, C. Maximilian, D. Nicolăescu-Ploșor, *Materiale*, 4, 1957, București, p. 309—313; B. Mitrea, *Omagiu C. Davcoviciu*, București, 1960, p. 409—413; B. Mitrea, C. Preda,

N. Angheliescu, *Materiale*, 8, București, 1962, p. 369—372.

¹⁰ M. Irîmia, *Pontica*, 1, 1968, p. 193—233; M. Irîmia, *Pontica*, 2, 1969, p. 23—42; M. Irîmia, *Thraco-Dacica*, 2, 1981, p. 37—52; M. Irîmia, *Thraco-Dacica*, 6, 1985, 1—2, p. 75—85.

¹¹ D. Nicolăescu-Ploșor, W. Wolski, *Apulum*, 9, 1971, p. 735—752; D. Nicolăescu-Ploșor, W. Wolski, *Annuaire Roumain D'Anthropologie*, 1971, 8, p. 3—11; D. Nicolăescu-Ploșor, *Pontica*, 7, 1974, p. 27—37.

¹² O. Necrasov, *op. cit.*, p. 435.

¹³ D. Berciu, *SCA*, 5, 1968, 1, p. 19—22.

¹⁴ D. Nicolăescu-Ploșor, *SCA*, 5, 1968, 1, p. 23—26.

și cel al incinerăției în urnă sau în groapă. Se apreciază că aceste morminte au aparținut unei populații eterogene, rezultată în urma metisajului dintre fondul tracic existent pe teritoriul respectiv și celii pătrunși în zonă¹⁵.

În necropola de la Canlia (jud. Constanța), datată în sec. IV—III î.e.n., s-au descoperit 36 de indivizi, din care 34 în morminte simple și doi într-un mormint dublu¹⁶, Aici, ca și la Bugeac, s-a observat că atât adulții, cât și copiii erau înmormințați în aceeași necropolă. Este de remarcat faptul că numărul copiilor găsiți era mic. De asemenea, s-a constatat că resturile incinerate erau adunate cu multă grijă de pe rug, astfel încît scheletul să fie reprezentat¹⁷.

O altă necropolă, situată tot în Dobrogea, este cea de la Murighiol, datată în sec. III—II î.e.n.. Ritul practicat era cel al incinerăției în urne, de tradiție locală sau de influență elenistică, precum și ritul înhumației cu scheletele în poziție întinsă pe spate¹⁸.

În necropola plană din sec. II—I î.e.n., de la Ocnița (jud. Vâlcea), au fost găsite 382 morminte de incinerăție, din care majoritatea aveau resturile osemintelor depuse în gropi, iar celelalte în urnă sau direct pe sol¹⁹, două din ele fiind descoperite în puncte locuite. Prezența unor morminte chiar în interiorul locuințelor, situate sub vatră sau sub podină, constituie o dovadă în sprijinul ideii că exista obiceiul de a îngropa morții în apropierea celor rămași în viață²⁰. În peretele sau fundul unor urne s-a găsit așa-numita „fereastră a sufletului”, o astfel de practică, legată de ritualul funerar fiind cunoscută încă din epoca bronzului (cult. Gîrla Mare)²¹.

Tot la Ocnița, s-a descoperit și un mormint dublu de înhumație, datînd din sec. II î.e.n. (fig. 1). Groapa rotundă era acoperită cu bolovani, formînd o moviliță, peste care s-a făcut mantaua ce s-a distrus în decursul timpului. Sub micul tumul, umplutura gropii era alcătuită tot din pietre, pînă la nivelul la care a fost așezat primul schelet (—0,80 m), avînd în apropierea capului un os de bovină și un maxilar de purcel. În jurul lui și deasupra, printre bolovani, s-au găsit fragmente ceramice. Nu s-au observat resturi de cenușă sau cărbuni. În urma analizei antropologice a rezultat că sexul acestui schelet era feminin,

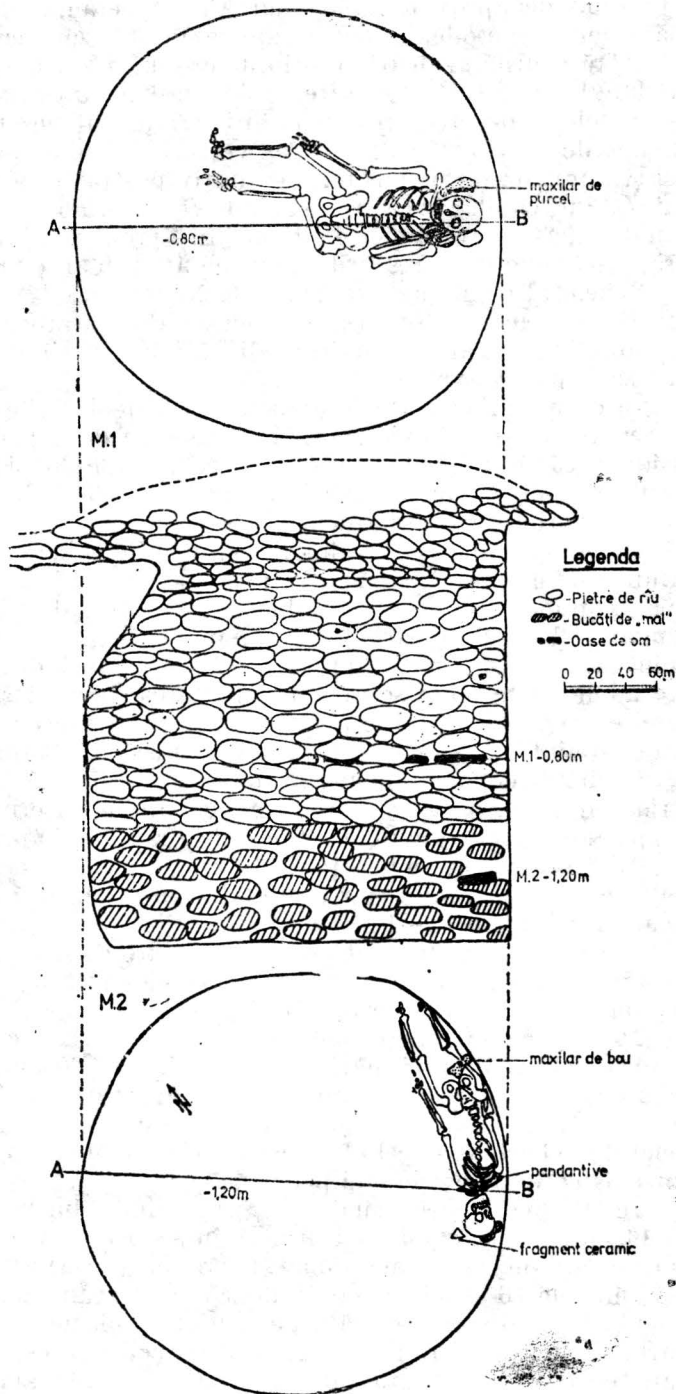

Fig. 1 — Ocnița. Morminte în groapă sub tumul. Săpături D. Berciu.

¹⁵ I. Némethi, *Thraco-Dacica*, 9, 1988, p. 47—73.

¹⁶ M. Irímia, *Pontica*, 14, 1981, p. 67—122.

¹⁷ D. Botezatu, *Pontica*, 14, 1981, p. 123—131.

¹⁸ E. Bujor, *SCIV*, 4, 1955, 3—4, p. 571—580.

¹⁹ D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 120—

127; idem, *Thraco-Dacica*, 2, 1981, p. 53—63.

²⁰ G. Trohani, L. Georgescu, St. M. Udrescu, *SCA*, 9, 1972, 2, p. 123—127; D. Protase, *op. cit.*, p. 68.

²¹ D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 120.

vîrsta fiind de aproximativ 35 ani. Craniul era mezocran, orthocran și metriocran. Talia, calculată după diferite metode, a dat o medie de 159 cm, ceea ce reprezintă o statură supramijlocie spre înaltă. Trăsăturile evidențiate prin determinări antropologice permit încadrarea individului în varianta danubiană a tipului mediteranoid, cu unele influențe protoeuropeide.

Scheletul despre care am amintit era așezat pe un pat de pietre (20 cm grosime). Sub el, la o adîncime de -1,20 m, către partea vestică a gropii, s-a găsit un schelet de copil, care, pe baza dentiției și a mugurelui molarului I definitiv păstrat în alveolă, s-a apreciat că ar fi avut aproximativ 3 ani. La gît, copilul avea trei pandantive în formă de căldărușă, iar pe bazin oase de bovină, reprezentînd rămășițele ofrandei de carne. În apropierea lui erau cărbuni mici, precum și fragmente de vatră, provenind de la resturile unui rug aflat în altă parte.

Scheletul copilului este complet. Neurocraniul a suferit o deformare, datorită presiunii pămîntului. În urma măsurătorilor s-a stabilit că este ultrabrachicran. Chiar dacă prin procesul de creștere a copilului indicele ar fi suferit modificări, este puțin probabil ca o depășire a categoriei hiperbrachicrane să fi putut avea loc.

În cazul ambelor schelete, în afară de deplasările normale ale oaselor în decursul timpului, nu s-au remarcat urme de violență. Moartea celor două persoane ar fi putut surveni în același timp. S-a considerat că mormîntul principal este cel al copilului și constatîndu-se că antropologic nu este vorba de o înrudire între femeie și copil, s-a dedus o relație de subordonare a femeii față de familia copilului, putînd fi vorba de un sacrificiu ²².

O descoperire de pe Dealul Turcului (Wietenberg), lângă Sighișoara, a evidențiat existența unor morminte de înhumare și incinerare din sec. II—I î.e.n., în gropi circulare. Printre acestea, în groapa 3 se afla un mormînt triplu de înhumare, conținînd un schelet de bărbat, unul de adolescentă și unul de sugar. Scheletul de bărbat era în jumătatea stîngă a gropii, întins pe spate, cu picioarele îndoite și craniul întors spre stînga. Cu mina dreaptă el cuprindea scheletul sugarului, iar cea stîngă era întinsă către adolescentă, care se afla în jumătatea dreaptă a gropii, către partea sa inferioară. Scheletul tinerei era așezat în poziție chircită, cu fața în jos, cu craniul orientat spre bărbat și copil. Mina ei dreaptă era întinsă de-a lungul corpului, iar cea stîngă flectată pînă la bărbie.

Bărbatul era un brachicran moderat, la limita cu mezocrania, orthocran și tapeinocran spre metriocran. Avea parietalul arcuit și occipitalul puternic bombat. Osemintele dovedesc o constituție aproape gracilă pentru un bărbat matur, vîrsta fiind apreciată la 40—45 ani.

Adolescenta era doliocrană, la limită cu mezocrania, hysicrană și orthocrană moderat. Parietalul era mediu arcuit, iar occipitalul cu o curbura destul de accentuată. Vîrsta acestei tinere a fost apreciată între 15—17 ani.

Referitor la sugar, scheletul era în stare de dezagregare avansată, devenind pulverulent după recoltare. Totuși, din datele culese pe loc, s-a constatat că ar fi avut o lună, eventual o lună și jumătate, nefiind mai mic de 2 săptămîni.

Din punct de vedere biologic, sugarul putea fi copilul adolescenței.

Datorită diferenței mari de vîrstă, de 25—30 ani, existentă între bărbat și tînăra respectivă, este mai puțin probabil ca mormîntul să fi aparținut unei familii, formată din soț, soție și copil. Starea de conservare a osemintelor nu a permis determinări care să ateste sau să nege relația tată-fiică între scheletul de bărbat și cel al adolescenței, deci nu se poate trage o concluzie referitoare la tipul relațiilor existente între cele trei persoane ²³.

În Oltenia, la Orlea (jud. Olt), pe „Grindul lui Iancu Mușat”, s-au descoperit mai întîi 2 și apoi încă 14 gropi. Trei gropi erau dispuse în semicerc. Alte 12 erau așezate în șiruri ordonate, la circa 59 m est față de grupul menționat. O groapă (nr. 4) era izolată (fig. 2).

Din cele 16 gropi cercetate, doar 6 conțineau rămășițe omenești. Cele mai interesante date au provenit de la groapa „estică”. Pe fundul gropii fusese făcut un foc purificator. Resturile de cenușă și cărbuni ale focului au fost îndepărtate și pe locul respectiv au fost așezați 4 bolovani de formă neregulată, fără urme de arsură, precum și cîteva pietre mai mici înșirate între ei și malul gropii. Spre marginea fundului gropii a fost găsit un schelet de oaie care fusese jertfită. Peste un strat de pămînt (0,20 m) care acoperea pietrele și oaia, s-au aruncat două cadavre de sugari. În urma analizei antropologice a rezultat că acești copii erau gemeni monovitelini. La gîtul unuia dintre ei s-au găsit 4 mărgelă, dintre care una era de chihlimbar și 3 de sticlă. După așezarea unui nou strat de pămînt (0,25 m),

²² Idem, *Thraco-Dacica*, 4, 1983, 1—2, p. 32—38; O. Ne-crasov, C. Bălțeanu, *Thraco-Dacica*, 4, 1983, 1—2, p. 39—44.

²³ D. Protase, *op. cit.*, p. 45; V. Sirbu, *Dacia*, 30, 1968,

1—2, p. 100; D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolski, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*, București, 1975, p. 143—151.

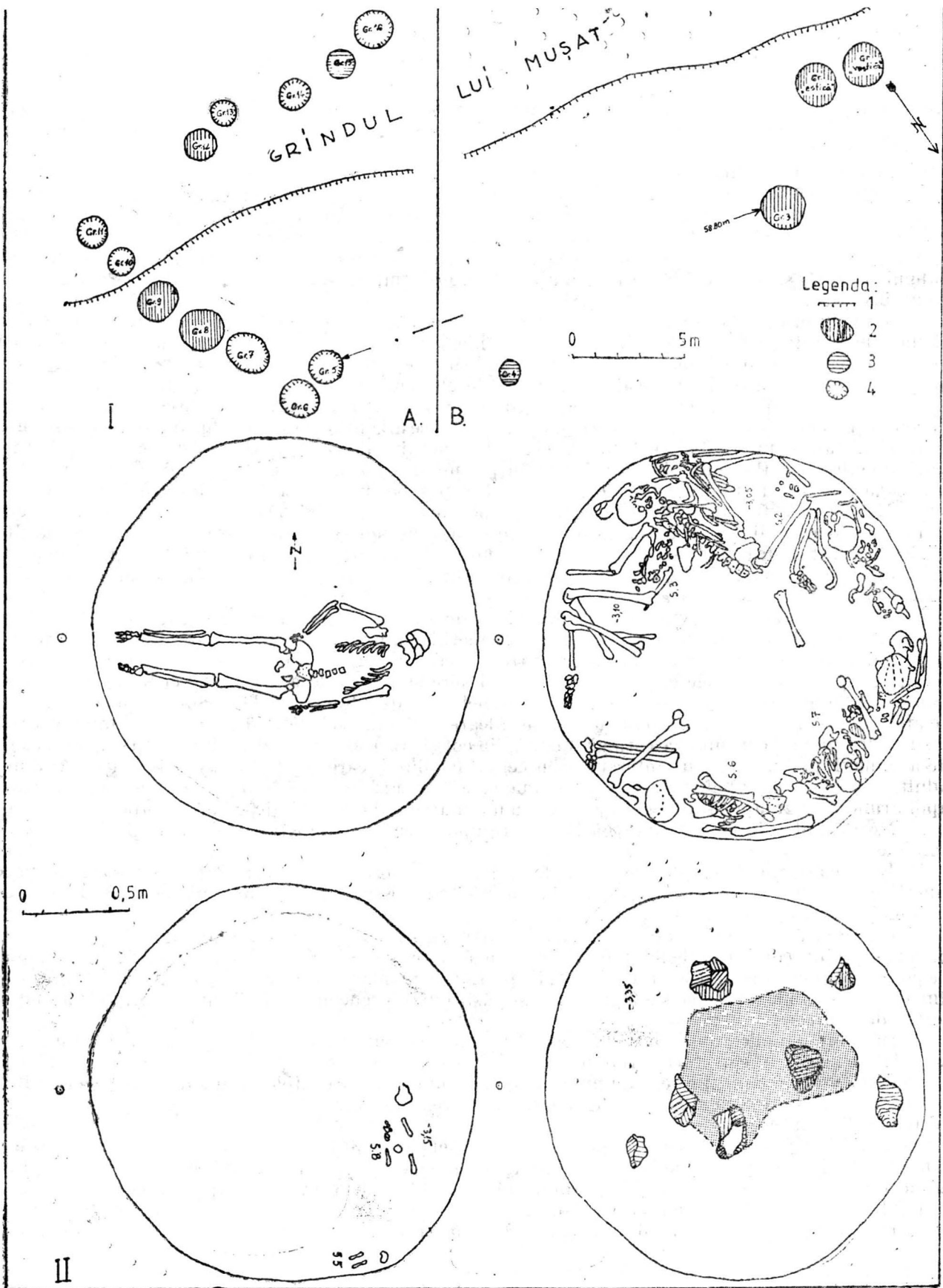

Fig. 2 — I. Orlea „Grindul lui Mușat”: 1. Malul grindului, 2. Groapă funerară cu unul sau mai multe schelete umane; 3. Groapă cu oase de porc; 4. Groapă fără schelete.
 II. Orlea: Groapă de est cu scheletele descoperite în ea (săpături Eug. Comșa).

au fost depuşi în groapă 5 oameni ucişi ca jertfe, aruncaţi la întâmplare, în poziţii nefireşti, dar avându-se grijă ca în centrul gropii să rămână spaţiu liber. Studiul antropologic arată că grupul respectiv era alcătuit din 3 femei: (una de 16—17 ani (M. 6), una de 25—30 ani (M. 4), iar ultima de 40—45 ani (M. 2), precum şi din 2 bărbaţi (ambii avînd vîrsta de 40—45 ani (M. 3 şi M. 7).

Se pare că scheletul de femeie nr. 4 şi cel de bărbat nr. 7 au aparţinut unor fraţi. De asemenea, celelalte schelete sînt şi ele legate printr-un anumit grad de rudenie. Scheletul principal, de sex feminin, în vîrstă de circa 16—17 ani, se afla deasupra unui nou strat de pămînt (0,20 m), depus peste cele 5 jertfe umane. Tînăra era întinsă pe spate, cu craniul spre est, avînd mîna stîngă întinsă de-a lungul corpului şi cea dreaptă cu palma aşezată sub porţiunea respectivă a bazinului. Scheletul nu a avut inventar.

La 0,40 m distanţă de groapa „estică” se afla cea „vestică”. Pe fundul gropii s-au descoperit două schelete de gemeni, bivitelini, care aparţineau unei fete şi unui băiat. Primul schelet era în partea estică a gropii, cu spatele sprijinit de mal, în dreptul picioarelor scheletului principal. Lîngă piept avea o verigă de bronz şi două mărgelile de chihlimbar, identice cu cea din groapa „estică”. Cel de-al doilea copil, din partea vestică a gropii, era culcat pe spate, avînd mîinile întinse în lungul corpului şi picioarele puţin indoite. Deasupra gemenilor se afla un strat de pămînt, peste care s-a jertfit o femeie de aproximativ 35 ani, scheletul ei fiind înghesuit către marginea de sud-vest a gropii, într-o poziţie nefirească. Peste un alt strat de pămînt, la numai —0,15 m faţă de nivelul actual de călcare, a fost găsit scheletul unui bărbat de 45—50 ani, întins pe spate, cu craniul lîngă mal, orientat spre vest. Mîinile erau flectate, avînd palmele puse pe umerii respectivi, iar picioarele, care iniţial erau indoite cu genunchii în sus, căzuseră în poziţie anatomică spre sud. În dreptul bazinului său au fost găsite oase izolate de la mînă şi un craniu aparţinînd unui tînăr ciopîrtit. Pe partea inferioară a pieptului celui decedat era aşezată o pafta de curea, formată dintr-o foaie de bronz, cu ornament în relief, fixată pe o placă ceva mai groasă, din fier.

Autorul săpăturii presupune că, în vechime, deasupra celor 2 complexe exista un seian.

Într-o altă groapă, studiată ulterior, descoperită împreună cu încă 3, s-a observat că, deşi la suprafaţă avea formă rotundă, ea se îngusta treptat către bază, căpătînd aspect de pilnie. Aproape de fundul gropii erau 4 schelete, aşezate cu craniul spre sud-est. Ele au fost acoperite cu un strat de pămînt (0,30 m) peste care, s-au aşezat alte 3 schelete, 2 de adult şi unul de copil (3—5 ani). Acestea se aflau la —0,45 m faţă de nivelul actual de călcare. Unul din scheletele de adult avea mîna dreaptă întinsă de-a lungul corpului, cea stîngă indoită din cot şi era aşezat în poziţie chircită, pe partea stîngă, de-a lungul malului gropii, împreună cu cel al copilului, care se afla în aceeaşi poziţie. Al doilea adult, avînd o poziţie nefirească, se presupune că a fost tăiat în două în dreptul abdomenului, fiind apoi aruncat în groapă. Între el şi copil se aflau 3 mărgelile şi o verigă din sîrmă de bronz.

Mormintul principal nefiind găsit, se presupune că a fost distrus de inundaţii sau lucrările agricole.

La mică distanţă faţă de acest complex a fost descoperită o groapă conţinînd oseminte de porci tineri, neputîndu-se stabili dacă erau porci domestici sau mistreţi. În legătură cu aceasta, se presupune că scheletele respective proveneau de la ofrande.

O groapă dintr-un grup de 3, îngustată la partea superioară şi cu cea inferioară lărgită şi cuptorită de jur-împrejur, conţinea scheletul unui adult, lîngă craniul căruia se aflau 2 fragmente din mandibule de porc. Sub schelet era un strat de pămînt de peste 1 m grosime, din care s-au scos fragmente ceramice din vase întregibile. În celelalte 2 gropi a fost găsit cîte un schelet de copil, unul dintre ele avînd ca jertfă doi porci.

În toate gropile funerare s-au găsit fragmente ceramice caracteristice perioadei geto-dacice (sec. II—I î.e.n.), în cantităţi variabile.

Cele 16 gropi amintite se presupune că aparţin unui singur complex funerar, al unei comunităţi sedentare, care l-a folosit vreme îndelungată, aşezarea fiind identificată în apropiere (la cîteva sute de metri distanţă)²⁴.

Studiul antropologic efectuat pe o serie de 7 schelete, dintre cele descoperite la Orlea, a evidenţiat faptul că ele provin de la o populaţie foarte omogenă în privinţa taliei. Femeile şi bărbaţii au taliile apropiate între ele (156,4—158,7 cm femeile şi 164,3—166,6 cm bărbaţii). Craniile sînt: 3 dolico-crane, 1 mezocran şi 3 brachicrane (fig. 3). Prin caracterele lor, scheletele de la Orlea aparţin grupului de forme carpato-balcano-mediteraneene (neomediteranoidă, mezogrimaldoidă şi dinaroidă)²⁵.

²⁴ Eug. Comşa, *op. cit.*, p. 65—78.

²⁵ D. Nicolăescu-Plopşor, C. Rîşcuţia, *RevMuz.*, 1, 1969, p. 69—73.

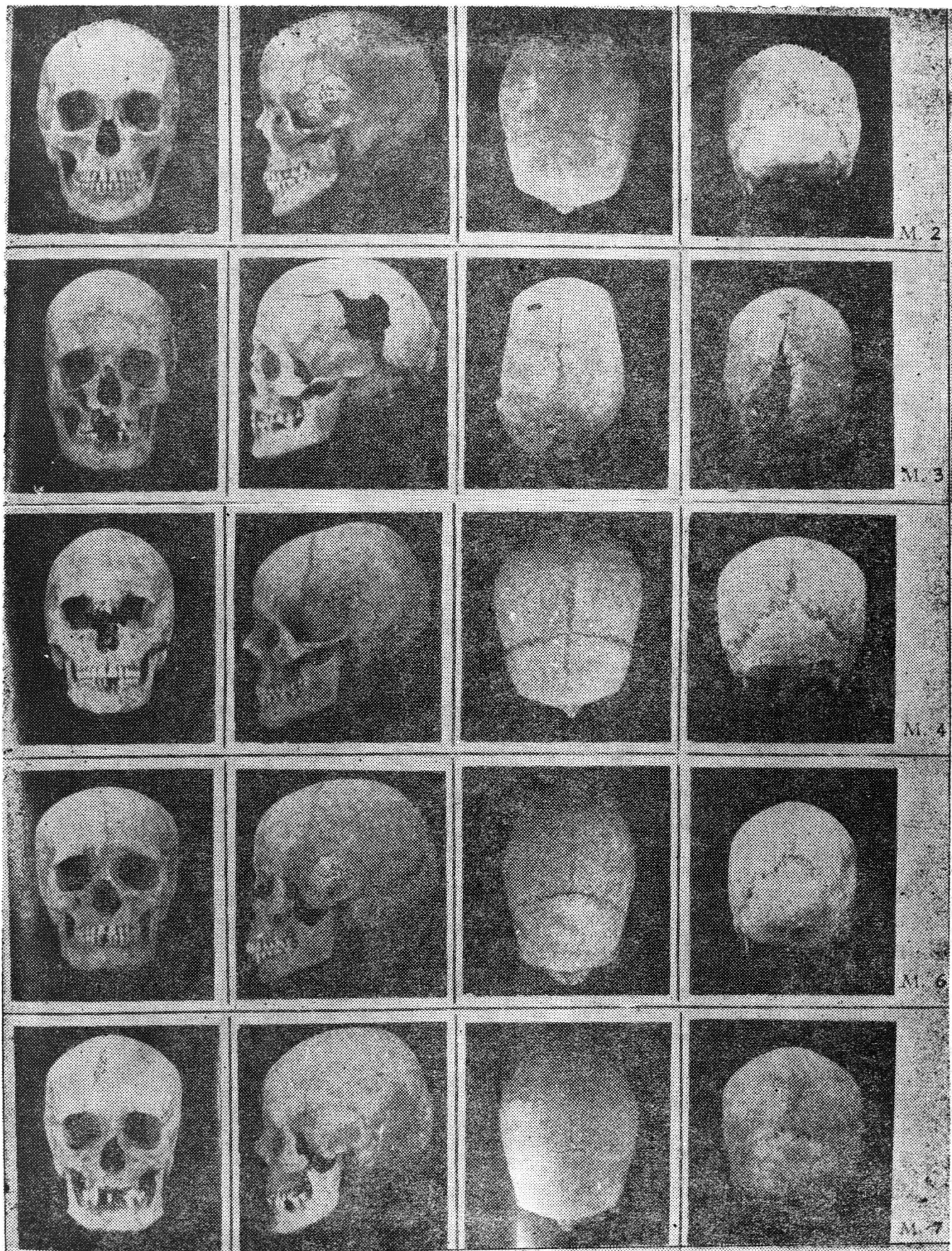

Fig. 3 — Orlea : Cranii din gropile cu schelete umane (după Dardu Nicolăescu-Ploșor și Cantemir Rîșcuția).

De o mare valoare și importanță științifică este reconstituirea chipului a cinci indivizi descoperiți în groapa „estică” de la Orlea. Această reconstituire, efectuată de Cantemir Rîșcuția, Dardu Nicolăescu-Plopșor și Irina Rîșcuția, permite evidențierea trăsăturilor mediteranoide în toate cele cinci cazuri și constituie un punct de plecare pentru cercetările viitoare ²⁶ (fig. 4).

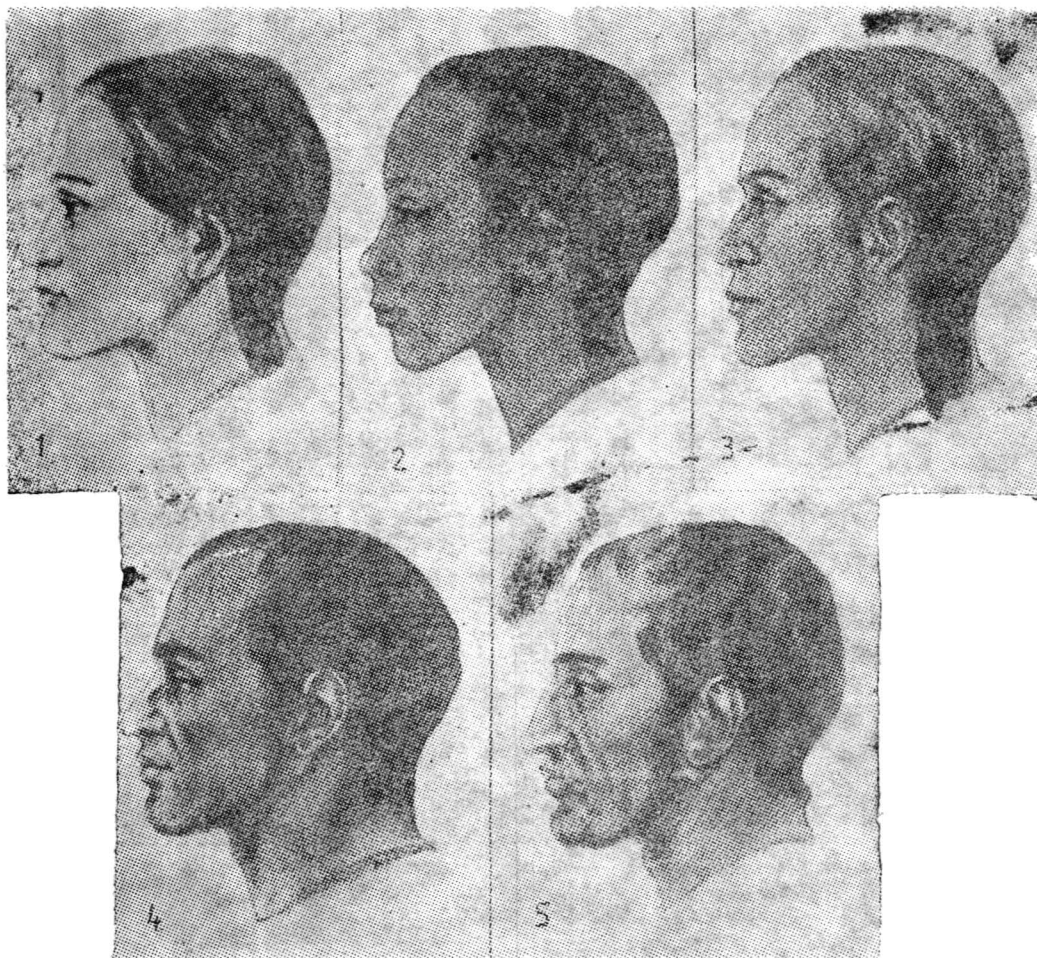

Fig. 4 — Tipuri antropologice de la Orlea; 1 — din M. 2; 2 — din M. 4; 3 — din M. 6; 4 — din M. 3; 5 — din M. 7. Reconstituite de Cantemir Rîșcuția, Dardu Nicolăescu Plopșor și Irina Rîșcuția.

Complexele funerare asemănătoare, cu jertfe umane, au fost descoperite în numeroase alte puncte, ca : Histria, (jud. Constanța), Ciumești (jud. Satu Mare), Poiana (jud. Galați), Popești (Sect. Agr. Ilfov), Sf. Gheorghe — Bedehaza (jud. Covasna).

În legătură cu poziția unor schelete, întinse pe spate, cu picioarele îndoite și căzute într-o parte, avînd mîinile cu palmele așezate pe umerii respectivi, descoperiri de același fel s-au făcut la Poiana (sec. IV—III î.e.n. — jud. Galați), la Ciorani (jud. Vrancea), la Popești-Novaci (jud. Giurgiu), Vărăști (jud. Călărași) ²⁷.

La Pietriș a fost descoperit un mormînt de înhumație datat din Latène III, scheletul avînd ca inventar o ceașcă specifică perioadei respective.

²⁶ C. Rîșcuția, D. Nicolăescu-Plopșor, I. Rîșcuția, RevMuz, 2, 1969, p. 151—153.

²⁷ Grupi asemănătoare conținînd rămășițe umane, schelete sau părți de schelete înhumațate, sau uneori resturi de oase incinerate, au fost descoperite în numeroase alte loca-

lități (cf. Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 75—76 și mai recent V. Sirbu, *op. cit.*, p. 91—108 și V. Ursachi, MemAntiq, 12—14, 1986, P. Neamț, p. 126—153), pentru care nu există încă expertize antropologice sau în unele cazuri aceste expertize nu sînt încă publicate.

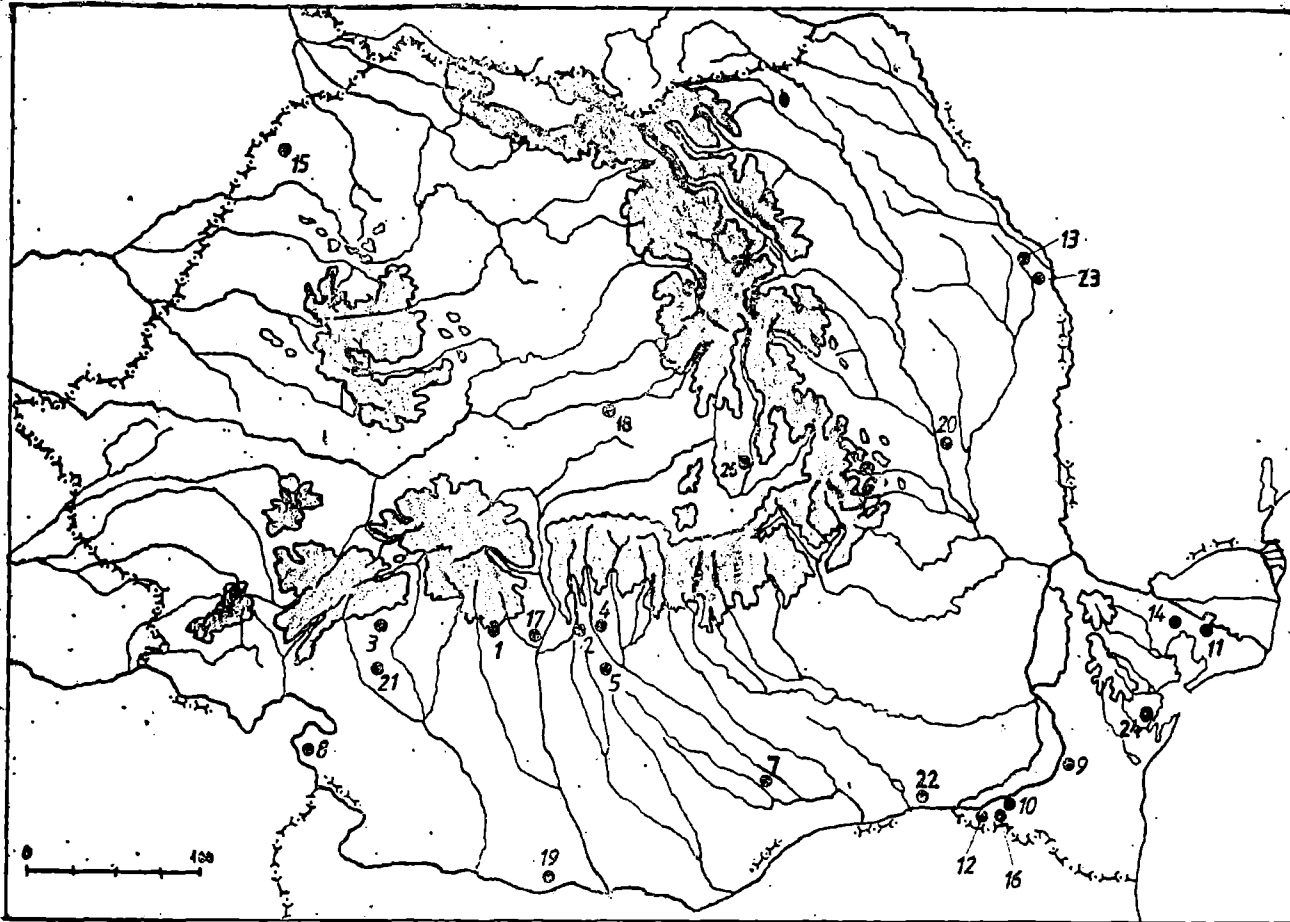

Fig. 5 — Harta cu localitățile în care s-au descoperit schelete sau oase umane geto-dacice, amintite în text : 1. Ferigile ; 2. Tigveni ; 3. Telești-Drăgoiești ; 4. Curtea de Argeș ; 5. Cepari ; 6. Birsești ; 7. Popești-Novaci ; 8. Gogoșu ; 9. Cernavodă ; 10. Satu Nou ; 11. Murl-

ghiol ; 12. Bugeac ; 13. Cozia ; 14. Agighiol ; 15. Pișcolt ; 16. Canlia ; 17. Ocnîța ; 18. Sighișoara ; 19. Orlea ; 20. Poiana ; 21. Ciorani ; 22. Vărăști ; 23. Pietriș ; 24. Histria ; 25. Sf. Gheorghe-Bedchaza.

În urma analizei antropologice a rezultat că scheletul a aparținut unui bărbat adult, care nu împlinise încă vârsta de 30 ani. Craniul său era mezocran, hypsicran și metricran. Pe jumătatea dreaptă a osului frontal se observă o perforație, având aproximativ forma unei frunze de trifoi, care se presupune că ar proveni de la o lovitură cu un corp dur. Nu există urme de cicatrizare și de aceea se consideră că decesul a survenit datorită loviturii respective. Scheletul de la Pietriș, prin trăsăturile

Fig. 6 — Capete de daci; 1,2 din Muzeul Vaticanului: un om de rind (1) și un nobil (2) și capul regelui dac Decebal de pe Columna lui Traian, Roma (3).

sale metrice și somatice reprezintă un metisaj între caracterele nordice și cele mediteranoide. La craniu se remarcă însă un prognatism total, precum și fosele nazale accentuate, luînd aspectul unor șanțuri prenazale, fapt care ar putea indica influențe negroide îndepărtate.

Descoperitorii scheletului consideră că abaterile de la incinerare, ritul practicat în mod obișnuit, se făceau în unele cazuri pentru indivizii considerați în afara legilor comunității. Un astfel de caz ar fi cel de la Pietriș, datorită tulburărilor nervoase pe care se presupune că le-a avut bărbatul respectiv din cauza leziunii craniene²⁸.

Pe baza determinărilor antropologice efectuate pe schelete, provenind din morminte izolate sau necropole de pe teritoriul României (fig. 5), s-a constatat că în fondul principal al populației din Cimpia Dunării, în perioada geto-dacică era prezent în mod semnificativ tipul mediteranoid. De la o zonă la alta a țării se observă deosebiri, datorită metisajului cu grupe de populație de proveniență mai veche, sau mai recentă în raport cu perioada amintită. În aceste cazuri, se manifestă morfologic prezența unor caractere *paleoeuropoide* („protoeuropoide”) în diverse stadii de gracilizare, apoi *nordoid*, *alpinoide* și *dinaroide* (acestea din urmă cu afinități pronunțate cu fondul de populație montană est și sud-est europeană)²⁹.

Un alt mod de abordare a cercetării antropologice îl constituie studiul reprezentărilor artistice din antichitate. Deși în legătură cu realismul lor există unele controverse, sculpturile care s-au păstrat, pînă în zilele noastre reflectă unele trăsături antropologice, dovedite și prin determinările efectuate pe schelete. Exemple în acest sens pot constitui basoreliefurile de pe columna lui Traian, cele de pe monumentul triumfal de la Adam-Clissi, precum și busturile de daci păstrate în Muzeul Vaticanului (fig. 6, 7, 8, 9).

²⁸ M. Cristescu, PAntrop, 5, 1960, p. 83—95.

²⁹ C. Rîșcuța, Actes du II Congr. Intern. de Thracologie, 3, 1980, p. 449—453.

Fig 7. — Figuri de daci de pe Columna lui Traian.

Fig. 8 — Monumentul triumfal de la Adam-Clissi. 1 — Prizonieri daci duși in lanțuri de un roman (Metopa XLVII); 2 — Bărbat și femeie dacă (Metopa XLIX).

Fig. 9 — 1. — Prizonieri geto-daci duși in lanțuri de un roman (Metopa XLVI); 2 — Femei dăce (Metopa L).

După cum aprecia I. I. Russu, care a coroborat informațiile provenind de la istoricii antichității, geto-dacii erau înfățișați ca fiind înalți, robuști, deci excelenți ostași, cu pielea de culoare deschisă, părul blond și ochii albaștri ³⁰.

Données concernant la structure anthropologique et quelques rituels funéraires chez les Géo-Daces (VIe s.av.n.è—Ier s.n.è.)

RÉSUMÉ

Les Géo-Daces ont pratiqué l'incinération ainsi que l'inhumation. Ils ont eu des nécropoles tumulaires, ainsi que des nécropoles planes. Parfois (par ex. à Ferigile) on a prêté une attention spéciale aux guerriers. Dans les agglomérations (fortifiés ou non) ou à leur périphérie il y a des fosses rituelles contenant parfois des ossements humains. Dans les agglomérations ou auprès d'elles on trouve des tombes à inhumation isolées.

L'auteur présente les caractéristiques et les structures anthropologiques des Géo-Daces. Le type méditerranéid est spécifique pour le fond démographique des Géo-Daces. D'une région à l'autre de la Roumanie on constate la présence des caractères paléoeuropéides (protoeuropéides) en divers états de gracilisation, ainsi que des caractères nordéides et dinaréides, les dernières ayant des ressemblances avec la populations montagnaise de l'Europe de l'est et du sud-est.

Le type anthropologique des Daces a été représenté par les monuments d'art et par des statues antiques et leur aspect a été décrit par les auteurs antiques.

LISTE DES FIGURES

- Fig. 1 Oenița. Tombes dans la fosse sous le tumulus. Fouilles, D. Berciu.
- Fig. 2 — I. Orlea : « La Butte de Mușat ». 1. La rive de la butte ; 2. Fosse funéraire à un ou plusieurs squelettes humaines ; 3. Fosse à ossements de cochon ; 4. Fosse sans squelettes. — II Orlea : La fosse d'est à ossements découverts dedans. Fouilles, Eug. Comșa.
- Fig. 3 Orlea : Crânes des fosses à ossements humains (selon Dardu-Nicolăescu-Plopșor et Cantemir Rîșcuția).
- Fig. 4 Types anthropologique d'Orlea : 1. de M. 2 ; 2. de M. 4 ; 3. de M. 6 ; 4. de M. 3 ; 5. de M. 7. Reconstitués par Cantemir Rîșcuția, Dardu Nicolăescu-Plopșor et Irina Rîșcuția.
- Fig. 5 La carte des localités où ont été découverts des squelettes ou des ossements humains géto-daces, mentionnés dans le texte : 1. Ferigile ; 2. Tigveni ; 3. Telești-Drăgoiești ; 4. Curtea de Argeș ; 5. Cepari ; 6. Birsești ; 7. Popești-Novaci ; 8. Gogoșu ; 9. Cernavodă ; 10. Satu Nou ; 11. Murighiol ; 12. Bugeac ; 13. Cozia ; 14. Agighiol ; 15. Pișcolt ; 16. Canlia ; 17. Oenița ; 18. Sighișoara ; 19. Orlea ; 20. Poiana ; 21. Ciorani ; 22. Vărăști ; 23. Pietriș ; 24. Histria ; 25. Sf. Gheorghe-, Bedehaza".
- Fig. 6. Têtes de Daces : 1, 2 du Musée du Vatican (homme commun (1) et noble (2) et la tête du roi dace Décébal sur la colonne de Trajan, Rome (3).
- Fig. 7 Figures des Daces de la Colonne de Trajan.
- Fig. 8 Le Monument Triomphal d'Adam-Clissi : 1. Prisonniers daces enchaînés et menés par un roman (Métrope 48). 2. Homme et femme dace (Métrope 49).
- Fig. 9—1. Prisonniers géto-daces enchaînés et menés par un roman (Métrope 46) ; 2. Femmes daces (Métrope 50).

³⁰ I. I. Russu, SCIV, 18, 1967, 2, p. 343—349.

